

SAVAŞ İLE BARIŞ ARASINDA BİR KRİZ YÖNETİM STRATEJİSİ OLARAK ZORLAYICI DİPLOMASİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ ÖRNEKLERİ

Dr. Bülent ŞENER

Karadeniz Teknik Üniversitesi

1. Giriş

Bir devlet açısından herhangi bir dış politika stratejisini tercih etmiş olmak, o devletin ulusal çıkarlarının ve özellikle varolmaya ilişkin amaçlarının –bazı istisnalar dışında– bütünüyle garanti altına alındığı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, devletler gerek barış zamanlarında gerekse savaş zamanlarında, hangi dış politika stratejisini takip ederlerse etsinler, ulusal çıkarlarını korumak ve özellikle varolmaya ilişkin amaçlarını elde edebilmek için, dış politikada siyasi ve ekonomik yetenekleriyle birlikte askeri yeteneklerini de belirli bir düzeyin üstünde tutmak ve gerektiğinde bunları birlikte ya da ayrı ayrı devreye sokmak durumundadırlar. Çünkü, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı, her devletin kendi varlığını sürdürmek, ulusal çıkarlarını korumak ve uluslararası sistemde yer edinebilmek için güvenlik ve güç arayışları içerisine girmesi sonucunu doğurmaktadır. Uluslararası ilişkilerin tek değilse bile temel aktörü durumunda olan “devlet”(ler), –deyim yerindeyse– uluslararası ilişkilerinde son kertede bir kendi başınlık içerisindedir(ler). Her ne kadar uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk devletlere bazı hak ve sorumluluklar getirmiş olsa da, devletlerin kendileri açısından statüko ihlali olarak gördükleri durumlarda otomatik ve hızlı bir şekilde harekete geçen ve fiili statükoyu değiştirmeye çalışan devleti/devletleri cezalandıran bir üst otoritenin bulunmaması, varolan uluslararası hukuk kurallarının da ihlal edilebilmesine ve devletler arasındaki uyuşmazlıkların şiddete varan yöntemlerle çözümlenme-

ye çalışılmasına neden olmaktadır. İşte, insanlık tarihinin kadim dönemlerinden bu yana devletlerin dış politika amaçlarını gerçekleştirmede kullandıkları araçlardan birisi olan “askeri etki araçları” kapsamında yer alan “güç/kuvvet kullanma” olgusu da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Zira, uluslararası ilişkiler tarihinin büyük ölçüde çatışma-uzlaşma (savaş-barış) evrelerinin tarihi olduğu düşünüldüğünde, devletlerin aralarında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda ve krizlerde, bu anlaşmazlıkları ve krizleri diplomatik yollarla veya diğer barışçı yollarla çözemedikleri zaman (bazen de hiç bu yollara gitmeden) askeri araçlarla doğrudan ya da dolaylı olarak güç kullanımına başvurdukları gerçeği uluslararası ilişkiler tarihinin en eski fenomenlerindedir.

Diplomatik ve askeri temelde bir zorlama stratejisi olarak, tarihsel olarak 19. yüzyılda “denizcilik diplomasisi”nin bir türü olarak ortaya çıkan zorlayıcı diplomasi stratejisi, 20. yüzyılda ortaya çıkan devletlerarası krizlerde sıklıkla başvurulan bir dış politika aracı ve kriz yönetim stratejisi haline gelerek, uygulamada pasif bir güç gösterisinden (karada, denizde ya da havada) aktif ve sınırlı güç kullanımına kadar uzanan bir yelpazeye yayılan bir zorlama stratejisidir. Rakibin başlattığı/yaptığı bir eylemi durdurmasını veya geri adım atmasını hedefleyen ve bu yönüyle savunmacı nitelikte bir kriz yönetim stratejisi olarak zorlayıcı diplomasi, en yalın ifadeyle, bir dış politika aracı olarak askeri güç kullanımının potansiyel olarak varlığına işaret etmektedir. “Genel olarak kabul edildiği gibi, diplomasi sadece barış yollarına başvurmayı mı içerir, yoksa kısmen güç kullanma diplomasinin yöntemlerinden biri olabilir mi?” sorusu düşünüldüğünde, zorlayıcı diplomasinin savaş ile barış arasında “gri” bir zemini temsil ettiği görülmektedir. Zorlayıcı diplomasinin devletler arasındaki denge ve statükonun fiili durumlar yaratılarak bozulması durumunda bir diplomatik yöntem/araç olarak kullanılması, uluslararası ilişkilerin geçirmiş olduğu evrilmeye koşut olarak zorlayıcı diplomasinin bir dış politika aracı ve kriz yönetim stratejisi gündemde daha fazla yer bulmaya başlaması sonucunu doğurmuştur.

Türk dış politikası tarihinde de güç kullanma tehdidinin ve/veya kısmi güç kullanımının ya bir tehdidi karşılamaya dönük olarak ya da statükoyu ve yaşamsal çıkarları korumak amacıyla “savunmacı” bir tarzda devreye sokulduğu zorlayıcı diplomasi stratejisi örnekleri azımsanmayacak sayıda ve niteliktedir. Bu çalışmada, zorlayıcı diplomasi stratejisi teorik ve tarihsel boyutlarıyla ele alınarak, bu stratejinin Türk dış politikasındaki örnekleri genel olarak değerlendirilmektedir.¹

1 Bu çalışma Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*, Doktora Tezi,

2. Devletlerin Dış Politika Uygulamalarında Askeri Güç Kullanma Tehdidi ve Askeri Güç Kullanımına Dayalı Stratejik Zorlama Yöntemleri

Devletlerin uluslararası politikadaki amaçları ve çıkarları, varlıklarını ve güçlerini sürdürmekten ibaret değildir. Bu amaçlar ve çıkarlar çok çeşitli biçimler alabilmekte ve her devletin belli amaçlara ve çıkarlara verdiği değer, ötekilerden farklı olabilmektedir. Her devlet amaçlarını ve çıkarlarını, kendisine göre, çoğu kez birbirinden farklı biçimde olan bir öncelik sırasına göre tasnif ederken; her devlet için mutlak ya da zorunlu nitelikte olan veya bu nitelikte olmayan amaçlar ve çıkarlar bulunmaktadır. Devletlerin mutlak ya da zorunlu nitelikte olmayan amaçlarını ve çıkarlarını bağdaştırmak nispeten kolay olmakla birlikte; mutlak ya da zorunlu nitelikteki amaç ve çıkarlarını bağdaştırmak her zaman kolay olmamakta, bunlar devletler arasındaki ilişkileri önemli çatışma noktalarına getirebilmektedir.² Her devletin farklı ulusal çıkarları olduğu ve uluslararası sistemin de rekabet ve güç mücadelesi platformu olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, çatışan ya da yarışan çıkarlar konusunda sorunların doğması kaçınılmazdır. Ortaya çıkan sorunlar diplomasi yoluyla halledilemezse ve taraflar tutumlarında ısrarcı olurlarsa, bu sefer ultimatomlar ve tehditler araç olarak kullanılır. Sadece müzakere ederek sorun çözülemezse, karşı tarafı ikna etmek amacıyla ya birtakım ödünler verilir ya da ekonomik yaptırım ve askeri müdahale gibi zorlayıcı yöntemlere başvurulabilir.³

Tarih boyunca devletler askeri güç ve yeteneklerini barış zamanlarında da çok çeşitli dış politika hedeflerine yönelik araçlar olarak kullanagelmışlerdir. Bu bağlamda, devletlerin aralarında ortaya çıkan dış politika krizlerinde, krizlere yol açan anlaşmazlıkları diplomatik yollarla veya diğer barışçı yollarla çözemedikleri zaman doğrudan ya da dolaylı olarak askeri araçlarla güç kullanımına başvurdukları gerçeği uluslararası ilişkiler tarihinin en eski fenomenlerindenidir. Devletlerin doğrudan askeri güç kullanımına başvurmaları genel olarak “savaş” kavramıyla ifade edilirken; askeri güç kullanma tehdidine bulunmaları (dolaylı güç kullanımı) ya da gösterisel/sınırlı askeri güç kullanmaları genel olarak “zorlayıcı diplomasi/tehdit diplomasisi” kavramıyla

---

Danışman: Prof. Dr. Faruk Sönmezoglu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2011’den üretilmiştir.

- 2 Mehmet Gönülöbol, **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 5. bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, , 2000, s. 303.
- 3 Arzu Celalifer Ekinci, **İran Nükleer Krizi**, USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 209.

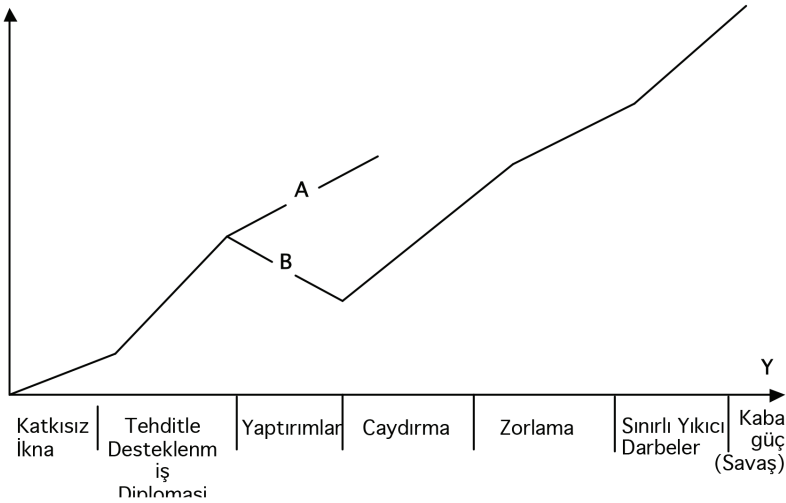
ifade edilmektedir. Bu çerçevede askeri gücün politik işlevlerini “savunma”, “caydırma”, “zorlama” ve “güç gösterisi” olarak kategorize etmek mümkündür. “Savunma” işlevi, bir saldırının geri püskürtülmesi ve/veya o saldırıdan doğabilecek zararları en aza indirecek şekilde askeri gücün düzenlenmesini ve gerektiğinde kullanılmasını içerirken; “caydırma” işlevi, rakip devletin belirli bir davranıştan kaçınmasını sağlamak üzere askeri gücün düzenlenmesini ve gerektiğinde kullanılmasını içermektedir. Buna karşılık, “zorlama” işlevinde, rakip devletin başlatmış olduğu bir eylemi durdurmasını, geri almasını ya da rakip devletin belirli bir davranışa yöneltilmesini sağlayacak şekilde askeri gücün düzenlenip gerektiğinde kullanılmasını içerirken; “güç gösterisi” işlevinde askeri güç, gösterisel nitelikteki çeşitli askeri eylemlerle (askeri tatbikatlar, resmi geçit törenleri vb.) diğer devletlerin nazarında prestijini arttırılmasına yönelik olarak kullanılmaktadır. Askeri güç ve yeteneklerin söz konusu bu dört işlevinde, yalnızca “savunma” işlevi askeri gücün ve yeteneklerin topyekûn devreye sokulabileceği bir duruma işaret ederken, diğer işlevlerinde (caydırma, zorlama, güç gösterisi) askeri güç ve yeteneklerden sınırlı ölçülerde yararlanılması ve/veya bunların potansiyel etkilerinden istifade edilerek politik hedeflerin elde edilmeye çalışılması söz konusudur.⁴ (Bkz. Şekil 1)

Devletlerin dış politikalarında askeri güç kullanmaya dayalı stratejilerin kökenleri çok daha eskilere dayanmakla birlikte, çağdaş uluslararası ilişkiler literatüründe askeri güç kullanmaya dayalı zorlama stratejilerinin sistematik düzeyde ele alınışı görece yenidir. Soğuk Savaş yıllarında ABD ile SSCB arasındaki nükleer güç dengesi topyekûn bir savaş riskini belirgin bir ölçüde hissettirdiğinde, askeri güç kullanma tehdidinden yararlanılarak, rakibin geri adım atmaya ikna edilip edilemeyeceğine ilişkin stratejiler de yeniden tartışılmaya başlanmıştır.⁵ Bu bağlamda, zorlama stratejilerini uluslararası ilişkilerin gündemine taşıyan Thomas Schelling (1921–2016), 1966 yılında yayınladığı *Arms and Influence* adlı eserinde askeri güç kullanma tehdidine dayalı stratejileri ele alıp incelemiştir.⁶

4 Askeri gücün işlevleri ve politik etkileriyle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Robert J. Art, “The Fungibility of Force”, *The Use of Force: Military Power and International Politics*, 6th ed., Robert J. Art, Kenneth N. Waltz (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, 2004, pp. 3-22.

5 Fuat Aksu, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Evren Balta Paker, İsmet Akça (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010, s. 477.

6 Bkz. Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*, Yale University Press, New Haven, 1966.

Şekil 1: Etki Araçları ve Yoğunlukları⁷

X: Tehdit, Cari Zarar veya Şiddet Yoğunluğu

Y: Etki Araçları

A ve B: Yaptırımlar konusundaki ikilemi temsil

Uluslararası politika literatüründe güç kullanma tehdidinde dayanan zorlama stratejileri birbirleriyle koşut iki ayrım içerisinde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, rakip devletin henüz başlamamış bir eylemini ilk aşamada önlemeyi amaçlayan “caydırma/caydırıcılık” kavramına karşılık gelirken; ikincisi, rakip devletin yaptığı bir eylemi durdurmasını veya başlatmış olduğu bir eylemden vazgeçmesini hedefleyen “zorlama/zorlayıcılık” kavramına karşılık gelmektedir.⁸ Bir diğer ifadeyle, “caydırıcılık”, savunma durumundaki bir devletin

7 Bkz. Gregory F. Treverton, **Framing Compellent Strategies**, Santa Monica, RAND Publications, 2000, p. 7., http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2009/MR1240.pdf, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)

8 “Zorlama” (compellence/coerce) kavramını, *Arms and Influence* (Silahlar ve Etki/Tesir) adlı eserinde kullanan Schelling bu çalışmasında, güç kullanma tehdidini “caydırma”ya bir alternatif gibi ele almıştır. Bununla birlikte, zorlayıcı diplomasi stratejisinin dayandığı ayrım Schelling’de yeterince açık olmamış; rakibin isteminin yerine getirilmesi için askeri güç kullanma tehdidine başvurulması gerektiğinde, bu tehdidin savunmaya veya saldırıya dönük olup olmaması üzerinde yeterince durulmamıştır. Kavramı, zorlayıcı tehditler açısından daha kullanışlı hale getiren ise Alexander L. George olmuştur. George, 1971 yılında yayınladığı, *Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam* (Zorlayıcı Diplomasi Sınırları: Laos, Küba, Vietnam) adlı çalışmasıyla, zorlayıcı tehditlerin “savunma” ve “saldırı”ya dönük versiyonlarını da dile getirerek zorlayıcı diplomasi stratejisine açıklık getirmiştir. Bkz. Alexander L. George, **The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam**, Little &

çıklarına yönelik tehdit henüz gerçekleşmemişken, söz konusu devletin çıkarlarını korumak üzere, rakibini belirli bir tür eyleme kalkışmaması için ikna etmeye yönelik tavrını yansıtırken; “zorlama/zorlayıcılık”, başlamış veya henüz tamamlanmış durumda olan bir tehdit veya eylemi durdurmayı ya da bundan geri adım attırmayı hedefleyen bir tavrı yansıtmaktadır.⁹ Bu ayırmadan hareketle, zorlayıcı diplomasi de sözü edilen ikinci ayırım içerisinde ele alınıp değerlendirilmektedir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2: Zorlama Yöntemleri Modeli¹⁰

Alexander L. George'un (1920–2006) sınıflandırmasına göre, zorlayıcı diplomasinin genel olarak iki farklı kullanımından söz edilebilir: Saldırgan nitelikte zorlayıcı diplomasi (şantaj stratejisi) ve savunmaya dönük nitelikte zorlayıcı diplomasi.¹¹ Saldırgan nitelikteki zorlayıcı diplomaside, zorlayıcı

Brown, Boston, 1971.

- 9 “Caydırma” ve “zorlama” kavramları arasındaki benzerlik ve farklılıklar çerçevesinde literatürdeki farklı görüşleri de inceleyen bir çalışma için ayrıca bkz. Maria Sperandei, “Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy”, *International Studies Review*, Vol 8, No: 2 (June 2006), pp. 253-280.
- 10 Bkz. Justin Carlson, “The Failure of Coercive Diplomacy: Strategy Assessment of the 21st Century”, p. 3, <http://www.ase.tufts.edu/hemispheres/2005/Carlson.doc>, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)
- 11 Alexander L. George, esasen, saldırgan nitelikteki zorlama stratejilerini “şantaj stratejisi” olarak nitelermektedir. Bkz. Alexander L. George, “Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics”, *The Limits of Coercive Diplomacy*, 2nd ed., Alexander L. George, William E. Simons (ed.), Westview Press, Boulder, 1994, p. 8; Jack S. Levy, “Deterrence and Coercive

tehditler saldırgan bir şekilde kullanılarak, rakip devlet herhangi bir direnç göstermeksizin değer verdiği birşeyden vazgeçmesi için ikna edilmeye çalışılır. Savunmaya dönük zorlayıcı diplomaside ise, zorlayıcı tehditler savunmaya dönük bir şekilde kullanılarak, statükoyu bozan rakip devlet eylemini durdurması veya bu eylemden geri adım atması için ikna edilmeye çalışılır.

2.1. Zorlayıcı Diplomasi

“Zorlayıcı diplomasi” (Coercive diplomacy), rakibin yaptığı bir eylemi durdurmasını veya geri adım atmasını hedefleyen bir “zorlama stratejisi”dir.¹² Bu bağlamda, zorlayıcı diplomasi en yalın ifadeyle, bir dış politika aracı olarak askeri güç kullanımının potansiyel olarak varlığına işaret etmektedir.

Kavramın ortaya ilk çıkış noktası “denizcilik diplomasisi”nin bir türü olmasında yatmaktadır. Dolayısıyla, literatürde kavramın bu ilk haline “Gunboat Diplomacy” (Gambot Diplomasisi/Tehtit Diplomasisi)¹³ kavramı karşılık gelmektedir. Bu bağlamda kavramın, özellikle XIX. yüzyıldaki İngiliz emperyal politikalarıyla yakından ilişkisi vardır. Söz konusu dönemde, İngiltere’nin genel denizcilik stratejisi, donanmasının çoğunu ana sularında tutmak ve cezalandırıcı bir müdahale gerçekleştirmek için belirli bir bölgeye zaman zaman bir filo göndermek üzerine kuruluydu. Buradaki genel amaç, bir krizi etkisiz hale getirmek ve muhtemel bir saldırının bir daha tekrarlanmasını engellemek için gerektiğinde ani, kısıtlı bir müdahale başlatabilmektir. Zira, o dönemde savaş gemileri, emperyal politikaları desteklemek ve olası engelleri caydırmak amacıyla sıklıkla güç sembolleri olarak kullanılmaktaydı.¹⁴ Tarihsel olarak bu şekilde ortaya çıkan zorlayıcı diplomasi kavramı, XX. yüzyılda ortaya çıkan devletlerarası krizlerde de görüldüğü üzere, pasif bir güç gösterisinden (kara, denizde ya da havada) aktif ve sınırlı güç kullanımına kadar uzanan bir yelpazeye yayılmaktadır.

Devletler, dış politika hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli baskı yöntem-

---

Diplomacy: The Contributions of Alexander George”, *Political Psychology*, Vol. 29, No: 4 (2008), p. 540.

12 Zeynep Dağı, “Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili”, *Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye*, Zeynep Dağı (der.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 348; Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 23.

13 Bazı yazarlar, “Gambot Diplomasisi”ni, “Zorlayıcı Diplomasi”nin kapsamı içerisinde bir alt boyut olarak düşünmektedirler. Bkz. Robert Mandel, “The Effectiveness of Gunboat Diplomacy”, *International Studies Quarterly*, Vol. 30, No: 1 (March 1986), pp. 59-76.

14 Graham Evans ve Jeffrey Newnham, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, H. Ahsen Utku (çev.), Gökkuşbuca Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 593-594.

lerine ihtiyaç duyarlar. Bu baskının başarısı da büyük ölçüde bunun arkasında yer alan devletin sahip olduğu gerçek güçle doğru orantılıdır. Devletler, gücü açıkça kullanmasalar bile, sahip oldukları güç kaynakları ve onların büyüklüğü uluslararası politikada önem taşımaktadır. Çünkü, devletler zamanı geldiğinde karşı tarafı caydırmak için, rezervde tuttuğu gücü uygulamaya sokabilmektedir. Normal şartlar altında, devletler, uluslararası ilişkileri diplomasi denilen müzakere aracılığı ile sürdürürler. Doğru zamanda başarılı bir şekilde uygulandığı taktirde, barışçıl bir yöntemle karşı tarafı ikna etme süreci açıkça güç kullanma tehdidi ile desteklenen iknadan daha olumlu sonuç vermektedir.¹⁵ Meseleye bu yönüyle bakıldığında, zorlayıcı diplomasi, güç ve diplomasi arasındaki bağlantıya da bir ölçüde ışık tutmaktadır.

Prusya Kralı Frederick, “askeri güçle desteklenmeyen diplomasinin, enstrümanlı bir müziğe benzeyeceğini” ifade ederek, askeri güç ile diplomasi arasındaki bağlantıya vurgu yapmıştır.¹⁶ Diplomasi doğası gereği her ne kadar sivil bir süreç de olsa, bir devletin sahip olduğu askeri güç, o devletin dış politikasında ve uyguladığı diplomaside ana rezerv konumundadır. Bu bağlamda, Prusya generali Carl von Clausewitz de “savaş, politikanın başka araçlarla sürdürülmesidir”¹⁷ diyerek, amacı gerçekleştirmek için her yol denendikten sonra başka alternatif kalmadıysa savaşa yani askeri güce başvurulabileceğini ifade etmiştir. Clausewitz, diplomasiyi mutlak olarak sivil bir alana indirgeyen görüşlerin tersine, savaşı da diplomasinin uygulandığı bir yöntem olarak değerlendirmiştir.¹⁸

Zorlayıcı diplomasinin devletler arasındaki denge ve statükonun fiili durumlar yaratılarak bozulması durumunda bir diplomatik yöntem/araç olarak kullanılması, uluslararası ilişkiler disiplininin geçirmiş olduğu evrilmeye koşut olarak zorlayıcı diplomasi olgusunun gündemde daha fazla yer bulmaya başlaması sonucunu doğurmuştur. Güç kullanımı uluslararası hukuk açısından sıkı kurallara tabi olmasına rağmen devletlerin buna dayanarak çıkar/güvenlik sağlama mücadelesi içerisinde oldukları genel kabul gören bir değerlendirme olmakla birlikte, günümüzde devletlerin “yumuşak güç”lerini kullanarak da uyumsuzluklarını çözme arayışı içerisinde olabilecekleri tartışılmaktadır. Diğer

15 Dağı, “Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili”, s. 291.

16 Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry, *The New World of International Relations*, 4th ed., Prentice Hall, New Jersey, 1999, p. 349.

17 Carl von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Şiar Yalçın (çev.), Eriş Yayınları, İstanbul, 2003, s. 30.

18 Roskin ve Berry, *The New World of International Relations*, pp. 442-443.

yandan, amacın topyekûn bir savaş ve rakibin mutlak yenilgisi olmadığı bir durumda, sınırlı güç kullanma potansiyelinden yararlanarak tehdidin ya da fiili ihlal durumunun ortadan kaldırılması hem daha az riskli hem de daha az maliyetli bir yöntem olarak devletlerin seçenekleri arasında görülmektedir. Ancak, diplomasinin yerini güç kullanma tehdidinde bıraktığı durumlarda taraflar arasında bir askeri çatışmanın/savaşın çıkma olasılığı riski de artmaktadır ve bu da karar alıcılar için hedefe ulaşmanın maliyetinin artması anlamına gelmektedir. Sonuçta, karar alıcılar ya bu yüksek maliyeti göze alacaktır ya da savaşa yol açabilecek bir tırmanma yaratmadan diplomasini ve güç kullanma tehdidini/sınırlı güç kullanımını uyumlu bir şekilde birleştireceklerdir.¹⁹ Bu uyum başarılı olduğu ölçüde hem diplomasinin hem de buna bağlı olarak zorlayıcı diplomasinin sivil ve barışçıl bir alternatif olma kapasitesinin de gelişeceği söylenebilir.

Zorlayıcı diplomasi kavramını uluslararası politika literatürüne kazandıran Alexander L. George (1920–2006), zorlayıcı diplomasinin mantığını şöyle açıklamaktadır: “Zorlayıcı diplomasinin genel fikri, istemi yerine getirmediği için [getirmediği taktirde] rakibin cezalandırılacağı tehdidine dayanır. Bu niteliği ile zorlayıcı diplomasi, rakibi kendinden istenileni yerine getirmeye ikna edecek ölçüde inandırıcı ve etkili bir destek işlevi görür. Zorlayıcı diplomasinin [dayandığı] soyut kuramı, rakip tarafta tam bir rasyonalitenin var olduğunu kabul eder. Buna göre, rakip her türlü bilgi akışını elde edebilecek potansiyele sahiptir, doğru değerlendirebilir, tehdidin etkisi ve inandırıcılığı hakkında doğru kararlar alabilir ve ondan istenenleri yerine getirmesinin çıkarına en uygun davranış olduğunu görebilir. Zorlayıcı diplomasinin [dayandığı] soyut kuramı, bu nedenle[rle] rakibin yanlış algılama ve yanlış değerlendirme olasılığını veya rakibin rasyonalitesinin zorlayıcı devletin kendinden farklı olan değer, kültür ve geleneği gibi psikolojik değişkenlerden etkilenmesini dikkate almaz. Bu olasılıklar oldukça önemlidir ve karar vericiler belli bir durumda belli bir düşmana karşı bir zorlayıcı diplomasi stratejisi oluşturmaya giriştiklerinde azami dikkat göstermek zorundadırlar.”²⁰

19 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, ss. 20, 22.

20 Alexander L. George, “Coercive Diplomacy”, **The Use of Force: Military Power and International Politics**, 6th ed., Robert J. Art, Kenneth N. Waltz (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, 2004, p. 70. Parantez içindeki ifadeler anlamı düzeltmek/kuvvetlendirmek için tarafımdan metne dahil edilmiştir.

Düşmanın/rakibin eyleme başlaması ile gündeme gelen zorlayıcı diplomasi stratejisi, caydırıcı diplomasinin²¹ bir sonraki aşamasını oluşturmaktadır. Zorlayıcı diplomasi bir savaş ilanı olmamakla birlikte, tehdit ve sınırlı güç kullanımıyla karşı tarafı başladığı eylemden (örneğin, işgalden) vazgeçirmeyi, geri adım attırmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi stratejisi, karşı tarafı durduracak topyekûn bir güç kullanmak yerine; güç kullanmadan ya da kullanılan gücün derecesini arttırmadan karşı tarafa başladığı eylemden geri çekilmesi için imkan tanıyan bir stratejidir. “Mesaj gönderme”, “pazarlık” ve “müzakere” gibi araçlar da zorlayıcı diplomasinin önemli araçları olarak sürecin yönlendirilmesinde kullanılır.²² Bu bağlamda zorlayıcı diplomasiyi sadece tehdit ve güç kullanımıyla sınırlı bir düzlemde gerçekleşen bir strateji olarak düşünmek yerine; gerektiğinde karşı tarafın taviz ve/veya ödüllere ikna edildiği esnek bir strateji olarak algılamak gerekir.²³ Bu yönüyle zorlayıcı diplomasi stratejisi askeri olmaktan çok bir diplomatik stratejidir ve bu boyutuyla askeri güç kullanımı durumunda rakibin uğrayacağı zararın büyüklüğü sadece algı düzeyinde rakibe gösterilmeye çalışılarak, rakibin söz konusu istemi yerine getirmesi sağlanmaya çalışılır. Gerektiğinde askeri yöntemlerden sadece sınırlı ölçüde yararlanır.²⁴ George’nin ifadesiyle, “zorlayıcı diplomasi, askeri eyleme güvenmeye karşı ciddi bir alternatif sunmaktadır. Rakibi durdurmak için zorlamaktan çok, tecavüzdten vazgeçirmek için ikna etmeye çalışmaktadır. Zorlayıcı diplomasi, düşmanı bertaraf etmek için, gücün pervazsızca kullanılmasının tersine; ondan isteneni yapmadığı taktirde cezalandırılacağı tehdidini kullanmaya önem vermektedir.”²⁵ Bu noktada zorlayıcı diplomasinin “barışçıl” bir yöntem olup olmadığı tartışması da önem kazanmaktadır. Zorlayıcı diplomasi kavramı, Fuat Aksu’ya göre, her ne kadar “zor”, “zorlama”, “güç”, “güç kullanma”, “güç kullanma tehdidinde bulunma”, “müdahale”, “saldırı”, “abluka”, “yaptırım” gibi kavramlarla düşünülduğünde çoğunlukla güce dayalı bir

21 “Caydırıcı diplomasi”, genel olarak rakibin eylemini ilk aşamada önlemeyi amaçlayan bir zorlama stratejisidir. Diğer bir deyişle bu stratejide, rakibin daha henüz başlamamış bir eylemine karşı onu bu eylemden vazgeçirmeye yönelik bir stratejidir ve bu yönüyle zorlayıcı diplomasiden ayrılmaktadır.

22 Dağı, “Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili”, s. 348.

23 Gordon A. Craig, Alexander L. George, **Güç ve Devlet Yönetimi: Günümüzün Diplomatik Sorunları**, İhsan D. Dağı, Emir Yüksel (çev.), Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997, s. 183.

24 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, s. 27.

25 Alexander L. George, **Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War**, 3rd ed., United States Institute of Peace, Washington, 1997, pp. 5-6; George, “Coercive Diplomacy”, p. 71.

uluslararası ilişkiler anlayışını çağrıştırıyor olsa da, kavrama başka bir anlam yükleyen “diplomasi” için içine girdiğinde çok daha “yumuşak” ve “uzlaş”-ya açık bir anlayışı da yansıtabilmektedir.²⁶ Kavramın niteliğine ve pratiğine ilişkin bir başka tartışma da Temel İskit’in şu sorusunda ortaya çıkmaktadır: “Genel olarak kabul edildiği gibi, diplomasi sadece barış yollarına başvurmayı mı içerir, yoksa ‘kısmen güç kullanma’ diplomasinin yöntemlerinden biri olabilir mi? Bu son varsayım doğru ise, ‘zorlayıcı güç’ diplomasinin mi, yoksa dış politikanın mı aracıdır?”²⁷ Şüphesiz, İskit’in “zorlayıcı güç diplomasinin mi, yoksa dış politikanın mı aracıdır?” şeklindeki ilgi uyandıran bu sorusu bütün bir uluslararası ilişkiler tarihi göz önüne alındığında, yanıt verilmesi oldukça zor bir soru haline gelmektedir. Zira, M. Ö. V. yüzyılda Atinalılar ile Meloslular arasında geçen “Melian diyalogu”ndan, I. ve II. Dünya Savaşları’na, Soğuk Savaş’a ve nihayet ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgaline varan olaylar dizgesi hatırlandığında, 2500 yıllık uluslararası ilişkiler tarihi boyunca ortaya konan dış politika ve diplomasi pratiklerinin iç içe geçmişliği, bu soruya “evet” ya da “hayır” türünden verilecek bir cevapla bir genelleme yapmayı neredeyse imkansız kılmaktadır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, uluslararası ilişkiler literatüründe zorlayıcı diplomasi örneğinde olduğu gibi, gücün dolaylı kullanımı genellikle barışçıl bir yöntem olarak kabul edilmekte ve bu yönüyle şiddet içeren fiili güç kullanımından (savaş) ayrılmaktadır. Esasen zorlama stratejilerinin özünde de uyumsuzluklara savaş dışında, barışçıl yöntemleri kullanarak bir çözüm bulma arayışı yatmaktadır. Ancak burada üzerinde düşünülmesi gereken birkaç soru daha akla gelmektedir: Bir devletin ya da devletlerin diğerini/diğerlerini askeri güç kullanımıyla “tehdit etmesi” ya da sınırlı askeri güç kullanması gerçekten barışçıl bir yöntem midir? Ya da zorlayıcı diplomasiyi uygulayan ve ona muhatap olan devletin/devletlerin (hedef devlet/devletler) “zayıflığı” ya da “güçlülüğü” dikkate alındığında topyekün güç kullanımından kaçınmak her zaman mümkün müdür? Şüphesiz bu sorulara verilecek yanıtlarla zorlayıcı diplomasinin niteliğine ilişkin kesin hükümlere varmak bu çalışma açısından mümkün değildir. Burada belirtilebilecek tek nokta, bir dış politika krizinde askeri gücün kullanılabileceğini karşı tarafa göstererek/hissettirerek yaratılan tehdit durumu, aynı zamanda şiddet kullanımının varlığını potansiyel olarak

26 Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, s. 15.

27 Temel İskit, *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulamaları*, 2. bs., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 2.

içerdiği için/ortaya koyduğu için, bu durum yöntemin “barışçıl”lığını bir ölçüde tartışmaya açık hale getirmektedir. Bu haliyle zorlayıcı diploması olsa olsa savaş ile barış (siyah ile beyaz) arasında “gri” bir zemini temsil etmektedir diyebiliriz. Ve yine bu “gri” zeminin çeşitli tonları da, pasif bir güç gösterisinden aktif ve sınırlı güç kullanımına kadar uzanan bir yelpazeye bağlı olarak değişiklik gösterebilmekte; “gri” zemin “siyah”a yaklaştığı oranda zorlayıcı diplomasının “barışçıl” ya da “barışa son bir şans veren” niteliği de görünür-lüğünü yitirmekte ve son kertede yerini “siyah”a, yani “savaş”a bırakmaktadır.

2.2. Zorlayıcı Diplomasının Temel Esasları, Türleri ve Stratejileri

Zorlayıcı diplomasının genel özelliği algı düzeyinde bir ikna kapasitesinin bulunmasıdır. Gerçekten de zorlayıcı diploması stratejisini uygulayan taraf, krize özgü olarak seçmiş olduğu yöntemlerle güç kullanması durumunda rakibini, uğrayacağı yıkımdan, zarardan dolayı uyarır ve geri adım atmaya ikna etmeye çalışır. Dolayısıyla, zorlayıcı stratejiyi uygulayan devlet, sahip olduğu askeri güç kapasitesiyle doğrudan ihlali ortadan kaldırmak yerine krize özgü olarak güç kullanımını en alt düzeyde sınırlı tutarak diploması yoluyla ihlali sona erdirmeye çalışır.

Zorlayıcı diploması stratejisi, güç kullanma tehdidine dayanarak rakibin söz konusu istemi yerine getirmesini hedefler. Zorlayıcı stratejiyi uygulayan devlet, bu isteminin karşılanması için aldığı çeşitli önlemlerle karşı tarafa gerektiğinde askeri güç kullanmaya hazır olduğunu hissettirir; ancak, en son aşamaya kadar askeri güç kullanmaktan kaçınır. İstemin yerine getirilmesi için eğer bir askeri güç kullanmak gerekirse, bu, zorlayıcı stratejiyi uygulayan devletin kararlılığını gösterecek ölçüde sınırlı bir askeri güç kullanımı olmak zorundadır. Bu bakımdan zorlayıcı diploması stratejisinde askeri güç kullanımını inandırıcılığı pekiştiren bir araç işlevi görmektedir. Öte yandan, zorlayıcı diploması stratejisi uygulamasının rasyonel bir tercih olabilmesi için, stratejiyi uygulayan devlet ile hedef devlet arasında bir asimetrisinin veya en azından bir denkleğin olması gerekir.²⁸ Diğer bir deyişle, zorlayıcı diplomasıya dayalı tehdidin inandırıcı olabilmesi ve bu sayede istemin karşılanması bağlamında bir zorunluluk duygusu yaratabilmesi için, zorlayıcı diploması stratejisine başvuran tarafın gücü hedef devletten daha fazla ya da en azından ona denk olmalıdır. Stratejinin mantığı gereği, zayıf bir devletin kendisinden daha güçlü bir devlete karşı zorlayıcı diploması uygulayabilmesi mümkün değildir.

Son olarak, zorlayıcı diplomasi, dış politika krizlerinin maliyetleri açısından da uygun bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Zira, herhangi bir krizin geleneksel askeri yöntemlerle çözümlenmek istenmesi durumunda ortaya çıkacak askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal maliyetin ne ölçüde yüksek olacağı ve aynı zamanda ne ölçüde yaygın bir yıkıma yol açacağı bugünkü silah teknolojisi dikkate alındığında ortadadır. Dolayısıyla, zorlayıcı diplomasi bu açıdan da maliyeti en düşük olan bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁹

Zorlayıcı diplomasinin stratejileri ise dört temel grupta toplanabilir. Bu stratejilerin seçimi devletin güç kapasitesine, krizin durumuna, meşrulaştırma araçlarına, ulusal/uluslararası desteğe bağlı olarak değişmektedir. Söz konusu stratejiler şöyle sıralanabilir:³⁰

- Ültimatom
- Zımnî ultiomatom
- “Dene ve gör”
- Baskıyı aşamalı arttırma

“Ültimatom”³¹ (ultimatum), zorlayıcı devletin hedef devlet üzerinde uygulamış olduğu en keskin güç kullanma tehdididir. Klasik bir ultiomatomun üç bileşeni bulunmaktadır: i) Hedef devletin yerine getirmek zorunda olacağı bir istem, ii) İstemın karşılanması için gereken kesin bir zaman sınırı veya aciliyet duygusu, iii) İstemın karşılanmaması durumunda maruz kalınacak cezanın/kaybın yüksek olacağına dair bir cezalandırma tehdidi ve bunun inandırıcılığı.³² Devletlerarası ilişkilerde kritik bir diplomasi vasıtası olan ultiomatom, genellikle çok kritik veya gergin krizlerde hedef devlete yazılı nota olarak verilir ya da verilmesi böyle bir durum yaratır.³³ Ültimatomun verilışinin ardından, genellikle, taraflar arasındaki diplomatik ilişkilerin sona ermesi ve giderek çatışma durumunun ortaya çıkması aşamaları gelir.³⁴ Ültimatomun, kararlılığın

29 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, s. 30.

30 George, “Coercive Diplomacy”, pp. 72-73.

31 “Ültimatom” kelimesinin Türkçe’deki yalın anlamı “kesin uyarı”dır.

32 George, **Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War**, p. 7; Paul Gordon Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, Vol. 16, No: 2 (June 1972), p. 138; George, “Coercive Diplomacy”, p. 72.

33 Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2004, s. 431.

34 Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2005, s. 381. Örneğin, Avusturya İmparatorluğu veliahtı François Ferdinand’ın

en üst düzeyde ifade edildiği ve her an bir topyekûn savaşa neden olabilecek tırmanmaya hazırlıklı olduğunu ifade eden bir niteliği vardır. Eğer rakip devlet bu kararlılığı inandırıcı bulmuyor ve tırmanmayı göze almış ise, öngörülen zaman dilimi sonunda istemi yerine getirmediği taktirde askeri güç kullanımının tırmanması ve bunun sonunda da topyekûn bir savaşın çıkması kaçınılmazdır. Dolayısıyla riski yüksektir. Bu aşamada zorlayıcı devletin isteminden geri adım atma şansı bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, zorlayıcı diplomasiyi uygulayan devlet için savaş kaçınılmaz ve meşrudur. Bu nedenle zorlayıcı devletin bu stratejiyi seçmesi durumunda, kararlılığını ve inandırıcılığını rakibe en açık şekilde her türlü iletişim kanalını kullanarak göstermiş olması gerekir ki, amaçladığını elde edebilmesi mümkün olsun. Eğer iletişim kanalları yeterince açık değil ve hedef devlet istemi inandırıcı bulmuyor ise bu durumda topyekûn bir savaş söz konusu olur. Diğer yandan, eğer zorlayıcı devlet ultiमतому uygularken kararlılığını ve inandırıcılığını açıkça ifade edemez veya belirtilen süre sonunda istemi yerine getirilmediği taktirde güç kullanmaktan kaçınırsa, bu durumda ultiमतомla elde etmeye çalıştığı amacını elde edememiş ve krizden kararlılık ve inandırıcılık kapasitesi zayıflamış/yitirilmiş bir şekilde çıkacaktır.³⁵

“*Zımnî ultiमतом*” (diluted ultimatum), istemin inandırıcılık ve kararlılığının en üst düzeyde ifade edildiği bir ultiमतом türü olmasına rağmen, hedef devletten istemi yerine getirmesi için önceden belirlenen bir zaman dilimine göre hareket etmesini şart koşmamaktadır. Bir diğer ifadeyle, hedef devlet istemin karşılanmasında ultiमतомa göre daha geniş bir zaman dilimine sahiptir. Bununla birlikte, istemin karşılanmasına ilişkin olarak yaratılmak istenen aciliet/zorunluluk duygusu başka eylemlerle sağlanmaya çalışılır. Benzer şekilde istemin karşılanmaması durumunda uygulanacak cezalandırma tehdidi de askeri hazırlıkların arttırılması gibi eylemlerle desteklenir. Bu zaman dilimi

28 Haziran 1914 günü Saraybosna’da Gavrilo Princip adlı bir Sırp tarafından öldürülmesi üzerine, Avusturya suikaste sert tepki göstererek, 23 Temmuz 1914’te Sırbistan’a 48 saat süreli sert bir ultiमतом vermiştir. ultiमतомda, suikast olayının kovuşturulması ve bunun Avusturya ile birlikte yürütülmesi, Avusturya aleyhtarı olan subay ve memurların Sırbistan ordu ve idaresinden azledilmesi, alınan tedbirlerden Avusturya’nın derhal haberdar edilmesi gibi hususlar yer almaktaydı. Sırbistan, bu ultiमतомa karşı 25 Temmuz’da verdiği cevapta, isteklerin bir kısmını kabul etmemiş, kabul etmiş gördüklerini de kaçamaklı bir kabule bağlamıştır. Bunun üzerine Avusturya aynı gün Sırbistan’la diplomatik münasebetleri keserek ve 26 Temmuz’da Sırbistan’ın seferberlik ilan etmesini de dikkate alarak, 28 Temmuz 1914’te Sırbistan’a savaş ilan ederek kararlılığını göstermiştir. Bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C. I-II, 11. bs., Alkım Yayınevi, İstanbul, t. y., s. 103-104.

kesin bir süreyi öngörmemekle birlikte, hedef devlete istemi yerine getirmesi için rasyonel düşünme, onurlu bir geri adım atma ve zorlayıcı devletin istemi ile kendi çıkarları arasında bir denge kurabilme olanağı tanımaktadır.³⁶

“*Dene ve gör*” (try-and-see) stratejisi, zımni ultiatomda olduğu gibi, istemin açık bir şekilde ifade edildiği ve istemin karşılanması için herhangi bir zaman diliminin belirtilmediği, ancak istemin karşılanması için bir aciliyet duygusunun da yaratılmadığı bir stratejidir. Bununla birlikte “dene ve gör”de sınırlı bir zorlama tehdidi ve eylemi yapılır; hedef devletin bu istemi yerine getirip getirmeyeceği, başka bir aşamaya geçmeye, daha güçlü bir tehdide gerek olup olmadığı saptanmaya çalışılır.

“*Baskıyı aşamalı arttırma*” (gradual turning of the screw) stratejisinde, ultiatomdaki istemin karşılanması için aciliyet ve zaman sınırlılığı ile istemin karşılanmaması durumunda uygulanacak yaptırımlara ilişkin uyarılar bulunmamaktadır. Hedef devlet, istemi yerine getirmek istemezse, zorlayıcı devlet kararlılığını ve inandırıcılığını pekiştirecek askeri önlemlerle baskıyı ve eylemlerin şiddetini aşamalı olarak arttırmaya devam eder. Baskıyı aşamalı arttırma güçlü bir yöntemdir, ancak karar alıcılar uygulamada bocalayabilir. Şöyle ki, baskıyı çok arttırdığını düşünen karar alıcılar ceza tehdidinde değişiklik yapmak isteyebilirler. Bu durumda tehditte yaşanan değişim hedef devlet tarafından bir zayıflık olarak algılanabilir ve hedef devlet isteneni pazarlık konusu yapabileceği izlemine kapılabilir, bu da istemin inandırıcılığını azaltır.³⁷

Uygulamada, zorlayıcı diplomasinin uygulandığı krizlerde zorlayıcı devlet bu stratejiler arasında geçişler yapabilmektedir. Krizin seyrine, hedefin özelliğine, güç kapasitelerine ve diğer olası etkenlere bağlı olarak zorlayıcı devlet, istemini elde edebileceğini düşündüğü stratejileri uygulamasına esas olarak seçebilmektedir. Burada gözardı edilmemesi gereken nokta, bu stratejiler arasında en kesin ve güçlü niteliğinden dolayı ultiatomun riskinin yüksek olması durumudur. Dolayısıyla, çatışma durumunun kendine özgü politik, diplomatik ve askeri konfigürasyonuna göre, bu yönetimin uygulamaya konulması durumunda yaratabileceği riskler tüm ayrıntılarıyla karar alıcılar tarafından değerlendirilmek zorundadır. Diğer yöntemlerde ise, yaratılmak istenen isteme uyma zorunluluğu ve aciliyet duygusu kesin bir zaman sınırı çizmediği için her iki taraf için de esnek bir süreçten söz etmek mümkün olmaktadır. Bu ise, bir

36 Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, s. 32.

37 George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, p. 8; George, “Coercive Diplomacy”, p. 73.

bakıma, zorlayıcı diplomasinin en zayıf halkasını teşkil etmektedir. Zira, istemin karşılanması için gerekli olan zaman sınırlılığı ortadan kalktığında, hedef devletin istemi yerine getirme zorunluluğu azalabilmekte, isteme karşı direnç kapasitesi artabilmektedir. Bu da sürecin istenmeyen bir şekilde tırmanmasına yol açabilmekte ve sonuçta topyekûn bir çatışma yaşanabilmektedir.³⁸

2.3.Zorlayıcı Diplomasinin Başarısını Etkileyen Faktörler

Dış politika krizlerinde, devletler rakiplerinin davranışlarını tehdit ve/veya sınırlı güç kullanarak değiştirmeye çalışırken, başarılı sonuçlar elde edilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda, zorlayıcı diplomasinin uygulandığı dış politika krizlerinde başarılı bir sonuç elde etmenin gerekli koşulları olarak şu noktalar öne çıkmaktadır:

1) Hedef devlete yöneltilen tehdit, kendinden istenileni yerine getirmedeği takdirde bedelinin çok ağır olacağına inandıracak kapasitede olmalıdır.

2) Zorlayıcı devlet, hedef devleti, isteğini yerine getirmediği takdirde tehdidinin gereğini yerine getirme arzu ve kapasitesinde olduğuna inandırmalıdır.

3) Hedef devlete, kendinden istenileni gerçekleştirecek zaman verilmelidir.

4) Zorlayıcı devlet, hedef devleti, kendinden istenilenin gelecekte daha fazla isteme yol açmayacağı konusunda inandırmalıdır.

5) Çatışma sıfır toplamlı (zero sum) bir sonuca yol açmamalıdır. Topyekûn bir savaştan kaçınmak ortak yarara uygun olmalıdır. Her iki taraf da güç kullanarak istediğini elde etmekten daha fazlasını pazarlık yoluyla elde edebileceğine inanmalıdır.³⁹

Alexander L. George ve William E. Simons ise, zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanmasını etkileyen 14 değişkenden söz etmektedir. Bunların 5 tanesi bağlamsal değişkenlerdir. Bunlar; “global stratejik çevre”, “provokasyon tipi”, “savaşın şekli”, “tek taraflı veya ortaklaşa zorlayıcı diplomasi” ve “hasmın izolasyonu”dur. Bu değişkenler dikkate alınarak hazırlanan bir zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarılı sonuç elde etmesini sağlayacak diğer değişkenler ise “amacın açıklığı”, “motivasyonun güçlülüğü”, “motivasyonun

38 George, “Coercive Diplomacy”, p. 73.

39 Peter Viggo Jakobsen, **Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice**, St. Martin’s Press, New York, 1998, p. 17’den aktaran Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, ss. 33-34.

asimetrisi”, “aciliyet/zorunluluk duygusu”, “güçlü liderlik”, “uluslararası destek”, “ulusal destek”, “rakibin kabul edilemez tirmandırma korkusu”, “krizin çözümünün kesin koşullarına ilişkin açıklık”.⁴⁰

Bütün bu gerekliliklere uygun olarak bir zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanacağına ise karar vericilerin dört evreden geçerek bir strateji oluşturmaları gerekmektedir. Bu aşamalar sırasında vurgulanması gereken nokta aslında her krizin kendine özgü bir stratejiye gereksinim göstermesidir. Bir krize ilişkin zorlayıcı diplomasi stratejisinde saptanacak yöntem bir başka kriz durumunda bir başka sonuç doğuracaktır. Bunun için her özgün durumda oluşturulacak strateji için karar alıcı yukarıda bahsettiğimiz dört aşamalı süreç sonucunda zorlayıcı stratejide izlenecek yöntemin krize uygun olup olmadığına karar verebilir. Bu dört aşamalı süreç sonucunda oluşturulacak zorlayıcı diplomasi stratejisinin nesnel verilerle desteklenmesi sonucun başarısını arttıracaktır.⁴¹

Birinci aşamada, stratejinin temelini oluşturulması gerekir. Buna göre; istemin belirlenmesi, aciliyet/zorunluluk duygusu yaratmak gerekli ise bunun nasıl sağlanacağı, istem yerine getirilmediği takdirde bir cezalandırma gerekiyorsa bunun ne tür bir ceza olacağı ya da istemin yerine getirilmesini sağlamak için olumlu teşvikler/ödülleri önerilecekse bunun ne tür bir “havuç ve sopa” yaklaşımıyla yapılacağı kararlaştırılır. Karar alıcılar, kriz sırasında bu hususlara mümkün olan en rasyonel cevapları vermek zorundadırlar. Bu, büyük ölçüde stratejinin başarısını etkileyecek sürecin başlangıcıdır.

İkinci aşamada, birinci aşamadaki hususlara verilen cevaplar dikkate alınarak, hangi zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanacağına karar verilir.

Üçüncü aşamada, hedef devletin karar vericilerinin rasyonelliğinin nasıl bir davranışsal özelliğe sahip olduğunun ampirik verilerle güçlendirilmesi gerekmektedir. İlke olarak, zorlayıcı diplomasi hedef devletin karar alıcılarının rasyonel davranacaklarını sabit kabul etmektedir. Ancak uygulamada bunun böyle olmadığı açıktır. İletişim kanallarının işleyişinde karşılaşılan sorunların yanı sıra, karar alıcıların psikolojik durumları gibi pek çok içsel ve dışsal faktör, kriz anında seçeneklerin rasyonel değerlendirilebilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, zorlayıcı stratejinin uygulanmasıyla birlikte hedef devlet karar

40 Daha geniş bilgi için bkz. Alexander L. George, William Simons, **The Limits of Coercive Diplomacy**, 2nd ed., Westviews Press, Boulder, 1994, pp. 271-274, 287-288.

41 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, ss. 37-38.

alıcılarının tepki ve davranışlarının izlenebilmesi için, önceden hazırlanmış bir davranışsal modellemeye gereksinim vardır.

Dördüncü aşamada, krize özgü bağlamsal ve durumsal değişkenler dikkate alınır. Uygulanmasına karar verilen zorlayıcı diplomasi stratejisi eğer krizin kendine özgü özellikleri/değişkenleri göz önünde bulundurulmadan oluşturulmaya çalışılırsa zorlayıcı diplomasının mantığından uzaklaşmış olur. Dolayısıyla, politika oluşturucular krize özgü bağlamsal ve durumsal değişkenleri dikkate alarak stratejiyi oluşturmak ve uygulamak zorundadır.⁴²

Zorlayıcı diplomasi, güç kullanma konusunda ise üç aşama öngörmektedir: İlk aşama güç kullanma tehditleri, ikinci aşama gösterisel/sınırlı güç kullanma, üçüncü aşama ise tam güç kullanma veya savaştır. Robert J. Art'a göre, zorlayıcı diplomasi bu aşamalardan sadece ilk ikisini kapsamaktadır.⁴³ Nitekim, zorlayıcı diplomasi stratejisinde güç kullanımına gidilecekse, karşı tarafa gerektiğinde daha fazla güç kullanılabileceğini gösteren sınırlı güç kullanma stratejisi izlenir. Bu sınırlı güç kullanımı, bir anlamda, bir pazarlık aracı olarak işlev görmektedir.⁴⁴ Buradaki amaç, talebe karşı gelmenin maliyetini arttırmak ve karşı tarafı eyleminden vazgeçme konusunda ikna etmektir. Sınırlı güç kullanımının tam ölçekli ve doğrudan güç kullanımına dönüşmesi durumunda, zorlayıcı diplomasi stratejisi başarısız olmuş demektir.⁴⁵

Robert J. Art'ı destekleyen benzer bir yaklaşım da Alexander L. George tarafından dile getirilmektedir. George göre, zorlayıcı diplomasi stratejisinde güç kullanılacak ise, bu güç kullanımı, hedef devletin geri adım atmasını sağlayacak ölçüde ibret verici⁴⁶ ve sınırlı bir nitelikte olmalıdır. Kimi zaman, görelî olarak küçük bir ibret verici güç kullanımı bile eğer ilave bir eylemin güvenilir bir tehdidine bağlanırsa; geniş ölçüde zorlayıcı bir etki yaratabilmektedir. Bununla birlikte, zorlayıcı diplomasi stratejisi her zaman ibret verici eylemlerin ortaya konmasını da gerektirmez. Krizler, ibret verici güç kullanı-

42 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, ss. 38-41.

43 Robert J. Art, "Coercive Diplomacy: What Do We Know", **The United States and Coercive Diplomacy**, Robert J. Art, Patrick M. Gronin (ed.), United States Institute of Peace Press, Washington, 2003, pp. 360-361.

44 İkinci, **İran Nükleer Krizi**, s. 210.

45 Peter Viggo Jakobsen, "Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful", 2007, p. 31, http://www.kkrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/074/kkrvaht_4_2007_3.pdf, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)

46 "İbret verici" ifadesiyle kastedilen, gerektiğinde çıkarların korunmasında ve kararlılığın gösterilmesinde daha fazla güç kullanılabileceğini gösterecek ölçüde güç kullanımıdır.

mına gerek olmadan tatmin edici bir şekilde çözümlenebildiği gibi; zorlayıcı diplomasi stratejisi ibret verici bir güç kullanımı olmaksızın topyekûn askeri operasyonlar için gözden de çıkarılabilir.⁴⁷

Zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurulduğunda askeri operasyona girişilmeden önce, hedef devlete durması ya da geri adım atması için bir fırsat verilmiş olur. Zorlayıcı diplomasi stratejisinde hedef devlete iki türlü istem yöneltilebilir: Yapmakta olduğu şeyi sadece durdurması istenebilir ya da yaptığı şeyi geri alması istenebilir ki, bu durum, yapmayı başardığı şeyin tersine hareket etmek demektir. Birinci tür istem genellikle hedef devletten daha az şey ister ve hedef devletin bunu kabul etmesi belli bir durumda ikinci tür istemden daha kolay olabilmektedir. Tehditlerin kullanımı (ve ibret verici sınırlı güç kullanımı) ise hedef devlete özgü bir iletişimle koordineli bir şekilde yürütülmelidir. Bu nedenle, farklı krizlerde rolleri değişse de; uyarılarda bulunmak, pazarlık etmek ve müzakerelerde bulunmak zorlayıcı diplomasinin önemli boyutlarıdır.

Son olarak, zorlayıcı diplomasi stratejisinin neden bazı olaylarda başarılı olurken, bazı olaylarda ise başarısız olduğu sorusuna değinerek konuyu tamamlamakta fayda vardır. Bu tür bir soruya sağlıklı bir cevap verebilmek için, zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanmış krizlerin durumlarına ilişkin olarak ampirik verilerin toplanmış ve değerlendirilmiş olması gerekmektedir. Ancak, çoğu kez bu mümkün değildir; çünkü, krizin her iki tarafında karar alıcıların geçirdikleri tüm sürece ilişkin bilginin kesintisiz toparlanabilmesi sağlanamamaktadır. Bu, hem krize özgü çok sayıda değişkenin var oluşundan hem de karar alma sürecinin karmaşık yapısından kaynaklanan bir sorundur.⁴⁸

47 George, "Coercive Diplomacy", p. 71.

48 Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, s. 41. ABD'nin zorlayıcı devlet olarak rol aldığı uluslararası krizlere ilişkin olarak yapılan bir incelemede, zorlayıcı diplomasinin uygulanması halinde başarının yaklaşık %32 civarında olduğu ifade edilmektedir. ABD'nin 22 dış politika krizinde zorlayıcı diplomasi stratejisi uyguladığını düşünen Rober J. Art, bu krizlerden elde ettiği verileri değerlendirerek, zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanması zor ve başarı şansının düşük bir strateji olduğunu belirtmektedir. Art'ın çalışmasına benzer bir çalışma da Peter Viggo Jakobsen tarafından yapılmıştır. Söz konusu çalışmada Jakobsen, 1990-2005 yılları arasında Batılı devletlerin dünyanın çeşitli bölgelerinde şiddet hareketlerinin engellenmesi, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve terörizme verilen desteğin kesilmesi amacıyla giriştikleri 37 adet "zorlayıcı diplomasi" uygulamasını inceleyerek, bunlardan sadece 5'inde zorlayıcı diplomasi uygulamasının başarılı olduğunu tespit etmiştir. Bkz. Art, "Coercive Diplomacy: What Do We Know", pp. 385-386, 405; Jakobsen, "Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful", pp. 29-40.

3. Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi Örnekleri

Türk dış politikasını açıklamayı amaçlayan birçok çalışmada, genel olarak Türk dış politikasında hep bir “güç ve güvenlik” eksenli bir bakışın var olduğuna dair tespitler mevcuttur. Gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu’ndan ulus-devlete ve günümüze uzanan tarihsel süreç içerisinde Türk dış politikasında yaşanan birçok gelişme ve olay bu durumu doğrulayacak niteliktedir. Öte yandan, Türk dış politikasında bu durumun aksine kanıtlar da bulmak mümkündür. Lozan Barış Andlaşması’yla başlayan süreçte, mevcut ulusal sınırları ve mevcut dengeleri koruma ve sürdürme (statükoculuk) anlayışı, sınırların “güç/kuvvet” kullanılarak değiştirilmesine karşı çıkarak, uluslararası ilişkilerinde barış ve işbirliğini öne çıkarma çabaları bu çerçevede değerlendirilebilir.

Türk dış politikasında barış ve savaş zamanlarında askeri unsurların kullanımı yeni bir olgu değildir. Esasen Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna giden sürecin kendisi de askeri ve diplomatik unsurların kah birlikte kah ayrı ayrı kullanımıyla şekillenmiştir. Bu bağlamda, Türk dış politikasında güç kullanma tehdidinin ve güç kullanımının ilk örneğini Kurtuluş Savaşı (1919–1922) sürecinin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Lozan Barış Andlaşması’nın imzalanmasından ve Cumhuriyet’in ilanından sonra ise, Türk dış politikasının temel felsefesi Mustafa Kemal Atatürk’ün vecip deyişle “Yurtta sulh, cihanda sulh” anlayışı üzerine oturmuş olmakla birlikte, gerek Cumhuriyet’in kuruluş döneminde (1923–1939), gerek II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde (1939–1991), gerekse Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türk dış politikasında askeri güç unsurlarının tehdit ya da kullanım düzeyinde bir dış politika aracı olarak devreye sokulduğu birçok olay yaşanmıştır. Özellikle kriz dönemlerinde güç kullanma tehdidi ve/veya sınırlı güç kullanımı diplomasiyi destekleyici işlev görmüştür. Bunun yanı sıra, Türkiye, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hem BM düzleminde “barışı koruma” ve “barışın inşası” amacıyla oluşturulan “barış güç”lerine katılım konusunda muharip olmayan askeri ve sivil unsurlarla bu misyonlara destek verme noktasında, hem de NATO, AB, AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gibi bölgesel örgütlerin BM’nin tanıdığı yetkilerle çeşitli ülkelerde yürüttükleri benzer misyonlarda uluslararası toplumun dikkatini çeken önemli bir dış politika performansı sergilemiştir/sergilemeye devam etmektedir.

Türk dış politikası tarihinde –Kurtuluş Savaşı dönemi de dahil– askeri gücün ve yeteneklerin, statükoyu korumaya, sürdürmeye ya da (potansiyel veya kinetik) bir tehdidi, bir ihlali karşılamaya dönük olarak, gösterisel, sı-

nırlı ya da topyekûn olarak kullanıldığı olayları ve krizler yaşanmıştır. Gerek Türkiye'nin çok sayıda devletle sınırdaş olması (ki bu devletlerin büyük çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparak ortaya çıkmışlardır) ve pek çoğuyla “egemenlik” ya da “güvenlik” temelli değişik sorunlarının bulunması; gerekse bölgesel ya da küresel dengeleri etkileyen kimi olaylar ve/veya krizler, Türk dış politikasının her zaman “barışçıl yöntemler”le sonuç alabilmesini zorlaştırmış ve zaman zaman da imkânsız kılmıştır. Türk dış politikası tarihinde vukuu bulan kimi olay ya da krizlerde güç kullanma tehdidinin ve/veya sınırlı güç kullanımının bir dış politika aracı olarak devreye sokulması diplomasiyi destekleyici bir işlev görürken, kimi olay ya da krizlerde de doğrudan güç kullanımının devreye sokulması söz konusu olmuştur. Bu çerçevede, bu çalışmada örnek olarak kabul edilen olayların seçilmesindeki temel ölçüt, Türk dış politikasında güç kullanma tehdidi ve/veya güç kullanımının söz konusu olduğu dış politika olaylarının ve krizlerinin tespitinde hareket noktamız, söz konusu olaylarda ve krizlerde güç kullanma tehdidinin ve/veya güç kullanımının Türkiye açısından somut ve etkin bir biçimde ortaya çıkıp çıkmadığıdır. Bu çerçevede, Türk dış politikasında Türkiye açısından güç kullanımının tehdit ya da uygulama düzeyinde ortaya çıktığı olay ve/veya kriz sayısı 13 olarak tespit edilmiştir. Bu tespit yapıldıktan sonra, olaylar ve/veya krizler güç kullanma tehdidi ve/veya güç kullanımı açısından kategorize edilerek, genel olarak ikili bir ayrıma gidilmiştir. Bu ayrımın tespitindeki hareket noktasını ise söz konusu olaylarda ve/veya krizlerde, tarafların bir “askeri çatışma”ya girip girmediği hususu oluşturmaktadır. Bu çerçevede, incelenecek olaylar ve/veya krizler askeri açıdan “çatışmaya varmayan güç kullanma tehdidi ve/veya sınırlı güç kullanımı” ve “çatışmaya varan güç kullanımı” ayrımı üzerine oturtulmuştur. Böylelikle, incelenecek olayların ve/veya krizlerin, askeri gücün dolaylı ve doğrudan kullanımlarına ilişkin en bilinen üç uygulama türü (caydırıcı diplomasi, zorlayıcı diplomasi, savaş) çerçevesinde ele alınması sağlanmıştır. Neticede, söz konusu 13 örnek olay ve/veya krizin, 2'si caydırıcı diplomasi, 7'si zorlayıcı diplomasi, 2'si savaş ve 2'si de “düşük yoğunluklu çatışma” şeklinde rafine edilmiştir. (Bkz. Tablo 1 ve Tablo 2) Şüphesiz, Türk dış politikası tarihinde “caydırıcı diplomasi”, “zorlayıcı diplomasi”, “düşük yoğunluklu çatışma” ve “savaş” olguları çerçevesinde kategorize edilen bu örnek olayların her birinin ait olduğu kategoriyi yüzde yüz temsil ettiği söylenemez. Hatta bazı durumlarda, olayın özgülüğüne bağlı olarak kategoriler arasında geçiş de olabilir. Bununla beraber, olaylara ilişkin mevcut bulguların ve araştırmaların ışığında, ele alınan örnek olayların kendi kategorisini “temsil etme gücü”nün yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Türk Dış Politikası Tarihinde Zorlama Yöntemlerinin Devreye Sokulduğu Olaylar/Krizler

	Olay/Kriz	Zorlama Yönteminin Türü
1	Ağrı İsyanı (1926-1930) ve Türkiye-İran Krizi (1930)	Zorlayıcı Diplomasi
2	Hatay Sorunu (1936-1939)	Caydırıcı Diplomasi
3	Kore Savaşı (1950-1953)	Savaş
4	Suriye-Türkiye Krizi (1957)	Caydırıcı Diplomasi
5	Kıbrıs Krizi (1963-1964)	Zorlayıcı Diplomasi
6	Kıbrıs Krizi (1967)	Zorlayıcı Diplomasi
7	Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)	Savaş
8	Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi (1987)	Zorlayıcı Diplomasi
9	Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996)	Zorlayıcı Diplomasi
10	S-300 Füzeleri Krizi (1997-1998)	Zorlayıcı Diplomasi
11	Türkiye-Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması (1998)	Zorlayıcı Diplomasi
12	Kuzey Irak'taki PKK Unsurlarına Karşı Gerçekleştirilen "Sıcak Takip"ler ve Sınır Ötesi Operasyonlar (1983-...)	Düşük Yoğunluklu Çatışma
13	Arap Baharı Süreci'nde Ortaya Çıkan Suriye Krizi Sırasındaki Sınırlı Ölçekteki Kuvvet Kullanımları (Angajman kuralları çerçevesindeki misillemeler, uçak düşürmeler, Fırat Kalkanı Harekâtı, İdlip Operasyonu)	Düşük Yoğunluklu Çatışma

Tablo 2: Zorlama Yöntemlerinin Uygulandığı Olay ya da Krizlerde Askeri Etki Araçlarının Kullanım Biçimi ve Düzeyi

	Olay/Kriz	Askeri Etki Araçlarının Kullanım Biçimi ve Düzeyi
1	Ağrı İsyanı (1926-1930) ve Türkiye-İran Krizi (1930)	Güç kullanma tehdidi ve çatışmaya varmayan sınırlı güç kullanımı (Tartışmalı sınırın geçilmesi ve kontrol altına alınması)
2	Hatay Sorunu (1936-1939)	Gösterisel güç kullanımı (Sınıra asker yığma, Askeri manevralar)
3	Kore Savaşı (1950-1953)	Çatışmaya varan güç kullanımı/Savaş
4	Suriye-Türkiye Krizi (1957)	Gösterisel güç kullanımı (Sınıra asker yığma, Askeri manevralar)
5	Kıbrıs Krizi (1963-1964)	Güç kullanma tehdidi ve çatışmaya varmayan sınırlı güç kullanımı (Erenköy-Mansura hattındaki Rum mevzilerinin savaş uçaklarıyla bombalanması)
6	Kıbrıs Krizi (1967)	Güç kullanma tehdidi ve gösterisel güç kullanımı
7	Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)	Çatışmaya varan güç kullanımı/Savaş
8	Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi (1987)	Güç kullanma tehdidi ve gösterisel güç kullanımı
9	Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996)	Güç kullanma tehdidi, gösterisel güç kullanımı ve çatışmaya varmayan sınırlı güç kullanımı (Batı Kardak Kayalığı'na çıkış)
10	S-300 Füzeleri Krizi (1997-1998)	Güç kullanma tehdidi
11	Türkiye-Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması (1998)	Güç kullanma tehdidi ve gösterisel güç kullanımı (Sınıra asker kaydırma)
12	Kuzey Irak'taki PKK Unsurlarına Karşı Gerçekleştirilen "Sıcak Takip"ler ve Sınır Ötesi Operasyonlar (1983-2010)	Çatışmaya varan güç kullanımı/Düşük yoğunluklu çatışma
13	Arap Baharı Süreci'nde Ortaya Çıkan Suriye Krizi Sırasındaki Sınırlı Ölçekteki Kuvvet Kullanımları (Angajman kuralları çerçevesindeki misillemeler, uçak düşürmeler, Fırat Kalkınma Harekâtı, İdlip Operasyonu)	Çatışmaya varan güç kullanımı/Düşük yoğunluklu çatışma

Bir bütün olarak bakıldığında, Türk dış politikasında güç kullanma tehdidinin ve/veya güç kullanımının çoğunlukla ya bir tehdidi karşılamaya dönük olarak ya da statükoyu ve yaşamsal çıkarlarını korumak amacıyla "savunmacı" bir tarzda devreye sokulduğu görülmektedir. Özellikle "zorlayıcı diplomasi"

stratejisinin uygulandığı olay ya da krizlerde “ulusal güvenlik” ve “ulusal çıkar” olguları birbirlerini bütünleyici bir işlev görürken; Türkiye, ulusal çıkarlarını, ahdi hukukunu ve güvenliğini ilgilendiren kimi bölgesel ya da küresel sorunlar karşısında da çeşitli zorlama yöntemlerinden (caydırıcı diplomasi ve savaş) yararlanma yoluna gitmiştir. Buna karşılık, doğrudan güç kullanımına başvuru olan olay ya da krizlerin sayısı oldukça sınırlı kalmakla birlikte, PKK terörüyle mücadele edebilmek amacıyla devreye sokulan “sıcak takip”lerde ve sınır ötesi operasyonlarda doğrudan güç kullanımının dönem dönem yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye’nin güç kullanma tehdidine ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlerde hedef aldığı devletlerin büyük çoğunluğu Türkiye’nin sınır komşuları olmuştur (Bkz. Tablo 3). Bu açıdan konuya bakıldığında, Türkiye’nin söz konusu komşularıyla gerek tarihsel nedenlerden gerekse jeopolitik/jeostratejik konumundan kaynaklanan “güvenlik” ya da “egemenlik” temelli uyuşmazlıklar yaşadığı/yaşamakta olduğu dikkat çekmektedir ki bu uyuşmazlıklar dün olduğu gibi bugün ve gelecekte de (özellikle Yunanistan’la yaşanan/yaşanmakta olan ihtilaflar göz önünde bulundurulduğunda) yeni krizlere yol açma ve çatışma potansiyelini içerisinde barındırmaktadır. Diğer taraftan “güvenlik” ya da “egemenlik” temelli uyuşmazlıklara ilişkin kimi krizlerin sonunda Türkiye’nin lehine toprak değişimi ya da toprak genişlemesi gerçekleşirken; kimi krizlerin sonunda da belirli toprak parçalarının egemenliğine ilişkin hukuki belirsizlikler devam ederek farklı egemenlik tezleri karşılıklı olarak sürdürülmeye devam etmiştir.

Tablo 3: Zorlayıcı Diplomasinin Uygulandığı Olay ya da Krizlerde Türkiye'nin İstemleri

Olay/Kriz	Hedef Devlet ya da Aktör	İstemler
Ağrı İsyanı (1926-1930) ve Türkiye-İran Krizi (1930)	İran	İsyancılara destek verilmemesi, 1913 İstanbul Protokolü onaylanmadığı için Türkiye-İran sınırının yeniden saptanması
Kıbrıs Krizi (1963-1964)	Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios ve Yunanistan	Kıbrıs Türk topluma yönelik şiddetin durdurulması, ablukanın kaldırılması, zararın tazmini, 1959 Londra ve Zürih Andlaşmaları'na ve Kıbrıs Türk toplumun hak ve statülerine riayet edilmesi
Kıbrıs Krizi (1967)	Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios ve Yunanistan	Kıbrıs Türk topluma yönelik şiddetin durdurulması, ablukanın kaldırılması, zararın tazmini, EOKA üyelerinin adadan çıkartılması, adaya sokulan Yunan personelinin ve askeri teçhizatının adadan çıkartılması, 1959 Londra ve Zürih Andlaşmaları'na ve Kıbrıs Türk toplumun hak ve statülerine riayet edilmesi
Ege Denizi Kıta Sahanlığı Krizi (1987)	Yunanistan	Bern Bildirisi'ne/Anlaşması'na (1976) uyulması, Ege'de tek yanlı girişimlerden kaçınılması
Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996)	Yunanistan	Egemenliği Yunanistan'a anlaşmalarla devredilmemiş olan kayalıklardaki Yunan askeri varlığının ve her türlü egemenlik işaretinin geri çekilerek statüko öncesi duruma dönülmesi
S-300 Füzelere Krizi (1997-1998)	GKRY ve Yunanistan	GKRY'nin adaya yerleştirmeyi planladığı S-300 füzelere vasıtasıyla Doğu Akdeniz'deki ve Kıbrıs'taki askeri dengeleri değiştirme girişimlerinden vazgeçmesi
Türkiye-Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkartılması (1998)	Suriye	Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği sonlandırması, A. Öcalan'ın Suriye'den çıkartılması

Tablo 4: Zorlayıcı Diplomasinin Devrede Olduğu Krizler Sırasında Türkiye'nin Uyguladığı Zorlayıcı Diploması Stratejileri

Olay/Kriz	Zorlayıcı Diploması Stratejisi			
	Ültimatom	Zımnî Ültimatom	Dene ve Gör	Baskıyı Aşamalı Arttırma
Ağrı İsyanı (1926-1930) ve Türkiye-İran Krizi (1930)		X	X	X
Kıbrıs Krizi (1963-1964)		X	X	X
Kıbrıs Krizi (1967)		X	X	
Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi (1987)		X	X	
Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996)		X	X	
S-300 Füzelere Krizi (1997-1998)		X		X
Türkiye-Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkartılması (1998)	X [?] ¹	X		X

Türkiye, zorlayıcı diploması yöntemine başvurduğu krizlerde çeşitli zorlayıcı diploması stratejilerini söz konusu krizlerin çeşitli aşamalarında devreye sokarak istemlerinin karşılanması noktasında “aciliyet/zorunluluk” duygusunu yaratmaya çalışmıştır. (Bkz. Tablo 4) Zorlayıcı diploması stratejisi özelinde Türk dış politikasındaki 7 krizde, statükoyu ihlal eden ve/veya krize neden olan ihlali gerçekleştiren taraf Türkiye'nin istemlerini karşıladığı için söz konusu krizler Türkiye açısından başarılı bir şekilde sonlandırılabilmiştir. Türkiye'nin bu sonuçları elde edebilmesindeki en önemli faktörlerden biri Türkiye ile hedef devlet arasında asimetrik güç dengesinin var olmasıdır ki, zaten zorlayıcı diplomasının mantığı da bunu gerektirmektedir. Her ne kadar 1963–1964 ve 1967 Kıbrıs krizlerinde Türkiye'nin askeri yeteneklerinin gerektiğinde adaya başarılı bir çıkarma ve indirme yapabilecek düzeyde olması bir dezavantaj yaratmışsa da, gerek bu krizlerde gerekse zorlayıcı diploması stratejisinin uygulandığı diğer krizlerde Türkiye'nin bölgesinde önemli bir güç olması ve sahip olduğu askeri kapasite, zorlayıcı diploması stratejisini uygularken inandırıcılığını ve kararlılığını pekiştiren bir etki yapmasını sağlamıştır. 1967 Kıbrıs Krizi'nden askeri güç ve yetenekleri konusunda dersler çıkartan Türkiye, askeri güç ve yeteneklerini arttırmasına koşut olarak 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başarıyla gerçekleştirebildiği gibi, 1987'deki Ege

Denizi Kıta Sahanlığı Krizi'nde de asimetrik güç dengesinden yararlanmıştı. Türkiye, özellikle 1990 sonrasında askeri güç ve yeteneklerini artırma ve geliştirme yönünde yakaladığı yüksek ivmeyle birlikte bölgesinde caydırıcı güç olma yönünde önemli bir mesafe kat ederken, zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulama becerisini de geliştirerek karşılaştığı yeni krizlerde de asimetrik güç dengesinden yararlanmıştı. Bir bütün olarak bakıldığında, Türkiye'nin gerek caydırıcı diplomasi gerekse zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurduğu bütün olay ya da krizlerde, topyekûn bir askeri güç kullanımına gerek kalmadan askeri gücünün tehdit ya da kullanım düzeyinde yarattığı etkiden istifade ederek başarılı sonuçlar elde ettiği söylenebilir.

Türkiye'nin caydırıcı diplomasi veya zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurduğu olay ya da krizlerde başarılı sonuçlar elde edebilmesini sağlayan bir diğer önemli faktör, söz konusu olay ya da krizlerde Türkiye'nin "söylem" ve "eylem" dengesini/tutarlılığını büyük ölçüde sağlamış olmasıdır. Ancak burada hemen şunu belirtmek gerekir ki, 1974'te EOKA-B lideri Nicos Sampson'un ve Yunanistan'daki "Albaylar Cuntası"nın önceki krizleri baz alarak Türkiye'nin zorlayıcı diplomasının ötesine geçemeyeceği ve bir savaşı göze alamayacağını düşünmeleri, Türkiye'nin bazı krizlerde "söylem" ve "eylem" dengesi/tutarlılığı açısından bir inandırıcılık açığı içerisinde olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu algıdan hareket eden "Albaylar Cuntası" ve EOKA-B liderleri deyim yerindeyse Türkiye'nin askeri yeteneklerini ve inandırıcılığını test etmek için harekete geçmişler ve sonuçta Türkiye'nin topyekûn güç kullanıma yol açan gelişmeler yaşanmıştır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin caydırıcı diplomasi veya zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurduğu olay ya da krizlerde başarılı sonuçlar elde edebilmesini sağlayan bir başka önemli faktör, söz konusu olay ya da krizlerde ABD'nin izleyeceği tutum olmuştur (Hatay Sorunu sırasında bu rol İngiltere'nindir). Aslında, ABD'nin tüm krizlerdeki rolünün neredeyse belirleyici olduğu da söylenebilir. Söz konusu krizler sırasında ABD kimi durumlarda "arabulucu" olarak kimi durumlarda da Türkiye'den yana ağırlığını koyarak krizlerin çözümlenmesinde katkıda bulunmuştur. Özellikle 1967 Kıbrıs Krizi'nde Türkiye'nin inandırıcılığını ve kararlılığını Makarios'a ve Yunanistan'a kabul ettirerek Türkiye'nin istemlerinin karşılanmasını sağlayan ABD olmuştur. 1967 Kıbrıs Krizi'nde "Vance Misyonu"nu devreye sokarak Türkiye'nin istemlerinin büyük ölçüde karşılanmasını sağlayan ABD'nin, diğer taraftan, Kıbrıs krizlerinin ilki olan 1963-1964 Kıbrıs Krizi sırasında ise "Johnson Mektubu"yla Türk-

Amerikan ikili ilişkilerinde hayal kırıklığı yaratacak düzeyde Türkiye üzerinde çok ciddi bir baskısı da söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, Ağustos 1964'te Türkiye'nin adayı bombalamasına ABD fazla ses çıkartmamıştır. 1974'te ise Türkiye'yi Kıbrıs'a müdahale etme kararlılığından vazgeçiremeyen ABD, bunun bedelini Türkiye'ye uyguladığı ambargoyla ödetmiştir. ABD'nin krizler sırasındaki "arabulucu"luktan "baskı yapmaya" kadar uzan bu belirleyici rolü, Ege Denizi Kıta Sahaneliği Krizi (1987), Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996), S-300 Füzelere Krizi (1997-1998) ve nihayet Türkiye-Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması Olayı (1998) sırasında da belirgin bir biçimde görülmüştür. Söz konusu olaylarda ABD ağırlığını Türkiye'den yana koyarak hedef devlet(ler) üzerinde belirli ölçülerde baskı uygulamıştır.

Türkiye'nin güç kullanma tehdidinde ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlerde, uluslararası meşruiyeti ve uluslararası hukuka uygunluğu sağlama noktasında da genellikle yeterli dayanağa sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin güç kullanma tehdidinde ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlerde, uluslararası hukukun dışına çıktığı ve saldırgan davrandığını iddia etmek siyasi ve hukuksal açıdan oldukça zordur. Özellikle, Türkiye'nin zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurduğu krizler göz önüne alındığında, Türkiye'nin zorlayıcı diplomasinin savunmaya dönük niteliğini baz alarak, statükonun ihlal edilmesinden "mağdur" olan, güvenliği ve çıkarları zarara uğrayan bir devlet olarak hareket ettiği görülmektedir. Keza, krizler sırasında Türkiye'nin istemlerini sınırlı tutması, temel istemini ihlalin sona erdirilmesi çerçevesine oturtması, diplomatik müzakere zeminini her vesileyle dile getirmesi de krizlerin çözümünde kolaylaştırıcı bir işlev görürken, bu durum, Türkiye'nin istemlerinin uluslararası meşruiyetini de büyük ölçüde kuvvetlendirmiştir.

Türkiye'nin güç kullanma tehdidinde ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlerde, iç siyasi ortam ve iç hukuk dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında ise şu sonuçlara ulaşmak mümkündür: Kıbrıs Krizi (1963-1964), Kardak Kayalıkları Krizi (1995-1996), S-300 Füzelere Krizi (1997-1998), Türkiye Suriye Krizi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Çıkarılması (1998) sırasında Türkiye'de koalisyon hükümetlerinin iktidarda olduğu görülmektedir. Özellikle zayıf koalisyon hükümetlerinin iktidarda bulunduğu dönemlerde karşılaşılan kimi krizlerde güç kullanma tehdidinde ve/veya güç kullanımına başvurulması seçeneği gündeme geldiğinde, karar alma sürecinde sivil ve askeri kanatların hem kendi içinde hem de karşılıklı olarak

yaşadıkları çekişmelerden ve fikir ayrılıklarından kaynaklanan zorluklar yaşanmıştır. Aslına bakılırsa, sivil-asker ilişkileri boyutunda da krizlerin öğretici yanlarının olduğu gözlemlenebilir. Kriz durumlarında genel olarak sivillerin ve askerlerin askeri güç kullanma tehdidine başvurulmasına karar verildiğinde en önemli endişelerinden biri, bunun ülkeyi bir sıcak savaşa sürükleme riskinin ne ölçüde kabul edilebileceği noktasında toplanmaktadır. En azından siviller kadar askerlerin de krizler sırasında uygulanan siyasanın gerektirdiği ölçüde bir askeri güç kullanma tehdidine başvurulmasından yana olduğu söylenebilir.⁴⁹ Ancak bunun da bazı istisnalarının olduğu görülmektedir. Zira, zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı bazı krizlerde stratejinin gerektirdiği ölçüde “ibret verici” ya da “sınırlı” bir güç kullanımı konusunda görüş ayrılıkları da ortaya çıkmıştır. Öyle ki, kimi krizlerde, bazı sivil-asker bürokratlar ölçülü kuvvet kullanmak yerine sorunu tek seferde çözecek topyekûn bir askeri güç kullanımını yani “savaş”ı önerebilmiştir. Örneğin, 1963-1964 Kıbrıs Krizi sırasında müdahalenin tartışıldığı evrede pek çok sivil-asker bürokrat müdahaleden yana olmasına rağmen dönemin başbakanı İsmet İnönü buna karşı çıkmıştır. Bununla birlikte dış politikada ihtiyatlılığıyla tanınan İsmet İnönü, TBMM’den silahlı kuvvetlerin kullanılması konusunda yetki almaktan da geri durmamıştır. Keza, Kardak Kayalıkları Krizi sırasında da (1995-1996) sivil ve askeri kanatta uygulanacak siyasa tartışılırken, Yunan askerlerinin bulunduğu kayaya çıkılarak bu askerlerin ve Yunan bayrağının bir çatışma neticesinde indirilmesi fikri gündeme gelse de, krizler konusunda deneyim sahibi olan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in temkinli yaklaşımıyla sivil ve askeri yetkilileri uyarması ve başka formüller aranmasını salık vermesi, çatışmanın sorumluluğunu Yunanistan’a yükleyecek bir zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarıyla uygulanmasını sağlamıştır. Netice itibarıyla, krizler sırasında yaşanan bu tür zorluklar ya Başbakan’ın (örneğin 1963-1964 Kıbrıs Krizi sırasında İsmet İnönü’nün) ya da -siyasi sorumluluğu olmadığı halde- Cumhurbaşkanı’nın (örneğin 1995-1996 Kardak Krizi ve 1998 Türkiye-Suriye Krizi sırasında Süleyman Demirel’in) kriz yönetiminde sergiledikleri yüksel profille aşılabilmektedir. Bu bağlamda, gerek İsmet İnönü’nün gerekse Süleyman Demirel’in çeşitli zamanlarda karar alıcılar olarak krizlerde temkinliliği esas alarak, meşruiyetin mutlaka korunmasını hep ön planda tuttıkları göze çarpan bir husus olmuştur. Her iki siyasi lider de karşı karşıya kaldıkları krizler sırasında statükonun ihlal edilmesine karşı çıkarken, Türkiye’nin eylem ve

49 Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, s. 292.

söylemlerinin meşruluk kalıplarının dışına çıkmamasına özen göstermiş, diğer taraftan da, ABD'nin tutumunu dikkate alarak krizlerin sonlandırılmasında bu ülkenin desteğini sağlamaya çalışmışlardır.

4. Sonuç

Sonuç olarak, Türkiye'nin güç kullanma tehdidine ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlere bir bütün olarak bakıldığında, Türkiye'nin Misak-ı Milli çerçevesinde tayin ettiği ve Lozan Barış Andlaşması temelinde elde ettiği, koruduğu ve sağlamlaştırmaya çalıştığı statükoya bağlı kaldığını ve bu statükonun ihlal edilmesi durumunda duyarlılığını açıkça ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin dış politikasında karşılaştığı uyuşmazlıklarda diğer diplomatik yöntemlerle sonuç alamadığı durumlarda, caydırıcı diploması ya da zorlayıcı diploması temelinde sonuç almaya çalıştığı örnekler belli bir sayıda olmakla birlikte, Türkiye'nin doğrudan kuvvet kullanarak sonuç almaya çalıştığı olay ya da krizlerin sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Diğer bir deyişle, Türkiye, dış politikasında askeri güç kullanıma tehdidini ya da askeri güç kullanımını genellikle ülkesel bütünlüğüne, güvenliğine, ulusal çıkarlarına veya statükoya doğrudan bir tehdit ya da saldırı olasılığı ortaya çıktığında veya bu gerçekleştiğinde devreye sokmuştur ki, söz konusu olay ve/veya krizlerde de uluslararası hukuk açısından Türkiye bir meşruiyet sorunu içerisinde olmamıştır. (Diğer taraftan, yukarıdaki çerçevenin bir ölçüde istisnai durumları olarak, 1950-1953 Kore Savaşı'nda Türkiye'nin askeri güç kullanımına iştirak etmesi "Batıcı" statükoya ve "pragmatizm"e dayanırken; 1963-1964 ve 1967 Kıbrıs krizlerindeki zorlayıcı diplomasisinde Kıbrıs Türkleri'ne dair "güvenlik endişesi" ve onların ahdi hukuklarının korunması ön plandadır.)

Bu bağlamda, Türk dış politikası tarihinde Türkiye'nin güç kullanma tehdidine ve/veya güç kullanımına başvurduğu olay ya da krizlerde Türkiye'nin siyasası özü itibariyle "savunmacı" bir temele oturmaktadır. Diğer taraftan, söz konusu olay ve/veya krizleri Türkiye'nin istemlerini elde etme noktasında %100'e yakın bir başarıyla sonuçlandığı söylenebilir. Ayrıca, Türk dış politikasında yaşanan krizler açısından, amacın topyekûn bir savaş ve rakibin mutlak yenilgisi olmadığı bir durumda sınırlı güç kullanma potansiyelinden yararlanarak (zorlayıcı diploması) tehdidin/ihlalin bertaraf edilmesinin hem daha az riskli hem de daha az maliyetli bir yöntem olduğu da gözlemlenmiştir.

Bütün bu çerçeve dahilinde, Türkiye'nin 1923'ten bu yana bulunduğu

coğrafyada kimi dönemlerde “güvenlik üreten” kimliği (örneğin Milletler Cemiyeti dönemi) kimi dönemlerde ise “güvenlik tüketen” kimliği (örneğin Soğuk Savaş dönemi ve özellikle sonrası) dikkate alındığında, askeri gücünü belirli bir düzeyde en azından “caydırıcı” düzeyde tutma zorunluluğunda olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin güvenlik “üreten” ve “tüketen” kimliği, ulusal güvenliğine ve yaşamsal çıkarlarına yönelik herhangi bir tehdit algısı ya da saldırı söz konusu olduğunda, Türkiye’nin söz konusu tehdidi ya da saldırıyı hangi dış politika araçlarını kullanarak bertaraf edeceğini de belirlemektedir. Bu çerçevede, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu’daki krizler ve çatışmalarla birlikte -ki dünyadaki 18 çatışma bölgesinin 13’ü Türkiye’nin etrafındaki alanlardadır- Türk dış politikasındaki sorunlu alanlar da dikkate alındığında, Türkiye’nin dış politikasında son kertede askeri güç unsurunu devreye sokmadan çözemeyeceği sorunlara sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’nin genel dış politika öncelikleri doğrultusunda caydırıcı ve zorlayıcı diplomasi stratejilerinin kullanılabilirliğini gelecek yıllarda da sürdüreceği -özellikle Yunanistan’la yaşanması muhtemel krizlerde- söylenebilir. Bütün bu gerçekliğin doğal sonucu, özü itibarıyla realist ya da neo-realist kalıplar temelinde şekillenen Türk dış politikasının “güç” ve “güvenlik” arayışını hem kendi bölgesinde hem de diğer coğrafyalarda sürdürmeye devam edeceğidir.

Kaynaklar

AKSU, Fuat, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, **Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, Evren Balta Paket, İsmet Akça (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2010, ss. 475-502.

AKSU, Fuat, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C. I-II, 11. bs., Alkım Yayınevi, İstanbul, t. y.

ART, Robert J., “Coercive Diplomacy: What Do We Know”, **The United States and Coercive Diplomacy**, Robert J. Art, Patrick M. Gronin (ed.), United States Institute of Peace Press, Washington, 2003, pp. 359-420.

ART, Robert J., “The Fungibility of Force”, **The Use of Force: Military Power and International Politics**, 6th ed., Robert J. Art, Kenneth N. Waltz (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, 2004, pp. 3-22.

CARLSON, Justin, “The Failure of Coercive Diplomacy: Strategy Assessment of the 21st Century”, p. 3, <http://www.ase.tufts.edu/hemispheres/2005/Carlson.doc>, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)

CLAUSEWITZ, Carl von, **Savaş Üzerine**, Şiar Yalçın (çev.), Eriş Yayınları, İstanbul, 2003.

CRAIG, Gordon A. ve GEORGE, Alexander L., **Güç ve Devlet Yönetimi: Günümüzün Diplomatik Sorunları**, İhsan D. Dağı, Emir Yüksel (çev.), Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997.

DAĞ, Ahmet Emin, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2004.

DAĞI, Zeynep, “Diplomasi: Çatışmanın ve İşbirliğinin Dili”, **Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye**, Zeynep Dağı (der.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 287-353.

EKİNCİ CELALİFER, Arzu Celalifer Ekinci, **İran Nükleer Krizi**, USAK Yayınları, Ankara, 2009.

EVANS, Graham ve NEWNHAM, Jeffrey, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, H. Ahsen Utku (çev.), Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007.

GEORGE, Alexander L. ve SIMONS, William, **The Limits of Coercive Diplomacy**, 2nd ed., Westviews Press, Boulder, 1994.

GEORGE, Alexander L., “Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics”, **The Limits of Coercive Diplomacy**, 2nd ed., Alexander L. George, William E. Simons (ed.), Westview Press, Boulder, 1994, pp. 7-11.

GEORGE, Alexander L., “Coercive Diplomacy”, **The Use of Force: Military Power and International Politics**, 6th ed., Robert J. Art, Kenneth N. Waltz (ed.), Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, 2004, pp. 70-76.

GEORGE, Alexander L., **Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War**, 3rd ed., United States Institute of Peace, Washington, 1997.

GEORGE, Alexander L., **The Limits of Coercive Diplomacy: Laos, Cuba, Vietnam**, Little & Brown, Boston, 1971.

GÖNLÜBOL, Mehmet, **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 5. bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

İSKİT, Temel, **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, 2. bs., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

JAKOBSEN, Peter Viggo, “Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful”, 2007, pp. 29-40, http://www.kkrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/074/kkrvaht_4_2007_3.pdf, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)

JAKOBSEN, Peter Viggo, **Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice**, St. Martin’s Press, New York, 1998.

LAUREN, Paul Gordon, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, Vol. 16, No: 2 (June 1972), pp.131-165.

LEVY, Jack S., “Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George”, **Political Psychology**, Vol. 29, No: 4 (2008), pp. 537-552.

MANDEL, Robert, “The Effectiveness of Gunboat Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, Vol. 30, No: 1 (March 1986), pp. 59-76.

ROSKIN, Michael G. ve BERRY, Nicholas O., **The New World of International Relations**, 4th ed., Prentice Hall, New Jersey, 1999.

SCHELLING, Thomas C., **Arms and Influence**, Yale University Press, New Haven, 1966.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim 2005.

SPERANDEI, Maria, “Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy”, **International Studies Review**, Vol 8, No: 2 (June 2006), pp. 253-280.

ŞENER, Bülent, **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2011.

TREVERTON, Gregory F., **Framing Compellent Strategies**, Santa Monica, RAND Publications, 2000, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2009/MR1240.pdf, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2009)

(Footnotes)

- 1 Tartışmalı olmakla birlikte, söz konusu kriz sırasında Türkiye'nin Suriye'ye karşı söylemlerindeki keskinlik, istemi konusundaki “aciliyet/zorunluluk” duygusunun ve kararlılığının oldukça yüksek düzeyde seyretmesi, isteminin karşılanmaması durumunda Suriye'nin kaybının yüksek olacağına dair tehdidi ve inandırıcılığı düşünüldüğünde, Türkiye'nin Suriye'ye karşı zorlayıcı diplomasi stratejisi olarak “ültimatı”u da devreye soktuğu söylenebilir.